

Door: Joyce van den Boogaard

In het onderwijs wordt nog vaak gewerkt voor een punt, voor een proefwerk of voor het eindexamen, in een omgeving die is voorgeprogrammeerd en die gericht is op eindtermen. Er zou gewerkt moeten worden met plezier en uit interesse, in een omgeving die uitdaagt. Werk als leerkracht vanuit oprechte aandacht voor kinderen en goede relaties. Dit vormt de basis voor grote inspanningen en hoge resultaten.

Deze conclusie onthoud je na het lezen van het boek 'Ik de leraar', een aanrader voor iedereen die bij het onderwijs betrokken is. Dankzij de inspirerende praktijkverhalen en de heldere visie vormt dit boek een prachtig uitgangspunt voor een goed gesprek met collega's en zal het iedereen die het onderwijs een warm hart toedraagt aanspreken.

Marcel van Herpen daagt met dit boek de leraar onmiddellijk uit tot zelfreflectie. De eerste vragen die gesteld worden zijn: *Waarom ben jij in het onderwijs gegaan? En wat is jouw pedagogische opdracht?* Om de vraag wie of wat het onderwijs de goede richting in moet krijgen, is het antwoord volgens de auteur eenvoudig: *jij, die niet*

wijst naar de minister, de inspecteur, de toetsen of methodes. Maar jij, die als professional de volledige verantwoordelijkheid neemt voor jouw handelen.

De ideale leraar

In het boek wordt de lezer meegenomen in het perspectief van het kind. Kinderen zijn gevoelig voor de authenticiteit van de leraar; de echtheid van de persoon. Kinderen zien ook direct of de leraar de leerstof komt overdragen of dat hij samen met de kinderen zijn tanden in de leerstof wil zetten. Kinderen kijken naar hun leraar en weten precies waar hij enthousiast of kwaad van wordt: kinderen kijken dwars door je heen!

Van Herpen constateert dat het belangrijk is dat we kinderen als full-partner beschouwen in een onderwijsrelatie. Aan hun welbevinden en betrokkenheid is af te meten of de interacties goed zijn. Perspectief kunnen nemen vormt daarmee de competentie van het handelen van de leraar. Want als een leraar het perspectief van een kind kan innemen, kan hij ook de behoeften van het kind zien en zo de talenten van het kind ontdekken.

Je handelen verantwoorden

Van Herpen onderbouwt zijn verhalen met een aantal wetenschappelijke theorieën.

Zo noemt Van Herpen de attributietheorie van Weiner en Dweck. Deze theorie stelt dat mensen zichzelf voortdurend *waarom*-vragen stellen over hun inspanningen en de resultaten daarvan. Mensen gaan vooral attribueren (oorzaken toeschrijven) wanneer het resultaat onverwacht of negatief is.

Van Herpen toont zijn 'kwaadheid' en zorg door aan te geven dat leerkrachten nog vaak extern attribueren. De 'schuld' van problemen zoekt men dan buiten zichzelf. *Als je het ministerie van OCW of de Inspectie van het Onderwijs niet de schuld kunt geven, zijn er voor sommige leraren nog altijd de leerlingen: gebrek aan motivatie, problematische thuissituatie of de zwakke taakhouding van het kind.*

Het verhaal daagt de lezer direct uit tot een bewustwording van de momenten waarop je zelf extern attribueert. *"Het is tijd voor een kanteling"*, vindt Marcel van Herpen. *De vraag is niet meer: wat is er mis*

met de ander? Maar: wat kan ik doen om die situatie te verbeteren? Als leraar moet je jezelf als mogelijkheid zien, om gedrag van leerlingen te veranderen.

Leraren die zich presenteren als een verlengstuk van een systeem waar ze niet voor gekozen hebben, mogen verwachten dat kinderen hen niet volledig als opvoeder accepteren.

Leraren die - binnen de gegeven context - de volledige verantwoordelijkheid nemen voor hun handelen, mogen verwachten dat kinderen hen wel volledig als opvoeder accepteren.

Naast externe attributie haalt Van Herpen ook een andere zorg in het onderwijs aan. Leraren staan regelmatig vormen van ontkoppelingen - zoals buitensluiten en uitval - toe. Er is nauwelijks verontwaardiging over het gemak waarmee kinderen onvoldoendes krijgen, straf krijgen, uit de les worden gestuurd of zelfs van school worden verwijderd.

Met treffende voorbeelden wordt duidelijk wat de auteur hiermee bedoeld. Van Herpen laat de lezer hierover nadenken maar biedt tegelijkertijd ook een alternatief.

Glijbaan

Ik vroeg aan een kleuterjuf waarom een kind apart op een stoeltje zat. Ze vertelde dat hij in de pauze erg ruw was geweest bij de glijbaan. Mijn vervolgvraag aan haar was wat zij dacht dat het kind nodig had? Aarzelend zei ze 'beweging' en keek naar het boze gezicht van de kleuter. Ik stelde voor om hem te laten glijden. "Wanneer?" vroeg ze. "Nu!" zei ik. "Maar dan willen alle kinderen dat," vertelde ze angstig. "Ik denk het niet," zei ik, terwijl ik de rest van de kinderen lekker aan het werk zag.

Ze liep naar de jongen en vroeg of hij even op de glijbaan wilde. De jongen knikte en liep naar buiten. De juf bleef in de deuropening staan en zag hoe de jongen genoot en naar haar lachte. Na een paar minuten vroeg ze hoe lang dit zou gaan duren. "Hoe lang wil je dat het nog duurt?" vroeg ik haar. "Nog twee keer vind ik eigenlijk wel voldoende," bedacht ze. Ik knikte.

De kleuter gleed nog twee keer, liep naar binnen, lachte wederom naar de juf en ging rustig aan het werk. "Het lijkt wel toveren," zei ze.

"Het is belangrijk dat je belemmerende relaties in het verleden niet meeneemt in je interactie met anderen. Als je slechte ervaringen hebt met een druk kind, wil dat allerminst zeggen dat het met een ander kind weer gebeurt."

Pedagogische tact

Om verbondenheid te creëren is het van belang dat de leraar pedagogisch tactvol kan handelen. Pedagogische tact is op het goede moment de juiste dingen doen, óók in de ogen van de kinderen. De lezer krijgt in het boek een spiegel voorgehouden: wat waren jouw momenten van pedagogische tact?

Om pedagogisch tactvol te handelen is het nodig om te observeren. Van Herpen kan het in zijn boek niet vaak genoeg benadrukken. Observeren heeft een directe link met het perspectief nemen. De derde theorie in het boek komt hierbij om de hoek kijken: de theorie van Ferre Laevers over perspectief nemen. Leraren proberen

erachter te komen hoe het kind zich voelt, wat het denkt en wat het bezighoudt. Vanuit dat perspectief wordt een gericht en aangepast aanbod gerealiseerd, dat aansluit bij de verschillende kinderen.

Deze juf was onder de indruk en vertelde dat ze nog nooit zo over kinderen gedacht had. Ik wees naar een meisje dat zat te huilen. "Zal ik vragen of zij ook op de glijbaan wil?" zei ze. "Wat denk je dat een huilend meisje nodig heeft?" vroeg ik.

Draai om.... NU!

Het manifest van de auteur is duidelijk: Stop direct met extern attribueren en schaf buitensluiten en uitval af. Draai je om en start met het nemen van de volledige verantwoordelijkheid voor je handelen, werk aan goede relaties en maak leerlingen full partner.

Met ik de leraar heb je een goed boek in je handen dat je uitnodigt tot reflectie en bewustwording. Met heldere bewoordingen en sterke statements wordt duidelijk hoe Marcel van Herpen aankijkt tegen het onderwijs van nu en wat er moet veranderen zodat we weer de goede dingen gaan doen, ook in de ogen van de kinderen. ■

Joyce van den Boogaard